

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. E.X.Bozorov, K.T.Suyarov, M.B.Dustmurotov Fizika (1-qism. Mexanika va molekulyar fizika) 2023-yil.
2. N.A.Muhammadaliyevich, B.D.Abdullajonova Fizika 2022-yil.
3. Xalilloyev Mahkam, Jabbarova Bahor Fizika fanidan ma'lumotnoma 2020-yil.
4. M.B.Do'stmurotov, K.T.Suyarov, A.M.Tillaboyev Umumiy fizika (Mexanika).

**O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH VA ESG
TAMOYILLARI**

Zoxidjonova Xabibaxon Xusanboy qizi

Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti

Sanoat iqtisodiyoti va menejmenti kafedrası

Korporativ boshqaruv yo'nalishi 2-bosqich talabasi

(habibazohidjonova18@gmail.com)

Annotatsiya: Ushbu maqola O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga o'tish jarayoni va uning rivojlanishida ESG (Environmental, Social, Governance) tamoyillarining rolini o'rganadi. Maqolada yashil iqtisodiyotning ahamiyati, ESG tamoyillari asosida amalga oshiriladigan ishlar va O'zbekistonda ushbu yo'nalishda qilinayotgan ishlar haqida batafsil ma'lumotlar keltirilgan. Aksiyadorlik jamiyatlari va mas'uliyati cheklangan jamiyatlarning ESG tamoyillarini qo'llashi ularning barqaror rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishi ham tahlil qilinadi.

Annotation: This article explores the transition to a green economy in Uzbekistan and the role of ESG (Environmental, Social, Governance) principles in its development. The paper highlights the importance of the green economy, the implementation of ESG principles, and the ongoing efforts in Uzbekistan in this direction. The impact of ESG principles on the sustainable development of joint-stock companies and limited liability companies is also analyzed.

Аннотация:

В данной статье рассматривается процесс перехода к зеленой экономике в Узбекистане и роль принципов ESG (Environmental, Social, Governance) в ее развитии. В статье подробно описывается значение зеленой экономики, внедрение принципов ESG и усилия, предпринимаемые в Узбекистане в этом

направлении. Также анализируется влияние принципов ESG на устойчивое развитие акционерных обществ и обществ с ограниченной ответственностью.

Kalit so'zlar: *Yashil iqtisodiyot, ESG tamoyillari, Atrof-muhitni muhofaza qilish, Ijtimoiy mas'uliyat, Korporativ boshqaruv, O'zbekiston, Barqaror rivojlanish.*

Keywords: *Green economy, ESG principles, Environmental protection, Social responsibility, Corporate governance, Uzbekistan, Sustainable development.*

Ключевые слова: *Зеленая экономика, Принципы ESG, Защита окружающей среды, Социальная ответственность, Корпоративное управление, Узбекистан, Устойчивое развитие.*

Zamonaviy dunyoda atrof-muhit muammolari, iqlim o'zgarishi va tabiiy resurslarning cheklanganligi kabi global muammolar yashil iqtisodiyotga o'tish zaruriyatini kuchaytirmoqda. Yashil iqtisodiyot atrof-muhitni muhofaza qilish, ijtimoiy adolat va iqtisodiy barqarorlikni uyg'unlashtirgan holda barqaror rivojlanishni ta'minlashga qaratilgan. O'zbekiston ham bu yo'nalishda qadamlar qo'yib, yashil iqtisodiyotga o'tish va uni rivojlantirish bo'yicha strategiyalar ishlab chiqmoqda. Bu jarayonda aksiyadorlik jamiyatlari va mas'uliyati cheklangan jamiyatlarning roli ayniqsa muhim hisoblanadi.

Yashil iqtisodiyotga o'tishning ahamiyati

Yashil iqtisodiyotga o'tish zamonaviy dunyoda tobora kuchayib borayotgan ekologik muammolarga qarshi kurashishning eng samarali usullaridan biri hisoblanadi. Bu jarayon nafaqat atrof-muhitni muhofaza qilish, balki iqtisodiy barqarorlik, ijtimoiy adolat va inson salomatligini yaxshilashga ham qaratilgan. Yashil iqtisodiyotning asosiy maqsadi tabiiy resurslarni tejab ishlatish, chiqindilarni kamaytirish, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish va ekologik toza texnologiyalarni joriy etish orqali barqaror rivojlanishni ta'minlashdir.

Ekologik jihatdan ahamiyati

Yashil iqtisodiyotga o'tish atrof-muhitni ifloslantirishni kamaytirish, iqlim o'zgarishining salbiy oqibatlarini yengillashtirish va tabiiy resurslarni muhofaza qilish imkonini beradi. Masalan, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan (quyosh, shamol, suv) foydalanish karbon chiqindilarini kamaytirishga yordam beradi. Chiqindilarni qayta ishlash va qayta tiklash esa tabiiy resurslarning isrof bo'lishining oldini oladi. Bu esa ekotizimlarning barqarorligini saqlab qolish va biologik xilma-xillikni himoya qilish uchun muhimdir.

Iqtisodiy jihatdan ahamiyati

Yashil iqtisodiyot yangi iqtisodiy imkoniyatlar yaratadi. Qayta tiklanadigan energiya manbalari, ekologik toza texnologiyalar va atrof-muhitni muhofaza qilish sohalarida yangi korxonalar va ish o'rinlari paydo bo'ladi. Bu esa ishsizlikni kamaytirish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, yashil texnologiyalarni joriy etish energiya xarajatlarini kamaytirib, korxonalarning raqobatbardoshligini oshiradi.

Ijtimoiy jihatdan ahamiyati

Yashil iqtisodiyot ijtimoiy adolatni ta'minlashga ham xizmat qiladi. Atrof-muhitni muhofaza qilish choralari aholining sog'lig'ini yaxshilash, toza suv va havo bilan ta'minlash kabi ijtimoiy foyda keltiradi. Bundan tashqari, yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida mahalliy jamoalar ishtirokini ta'minlash ularning hayot sharoitini yaxshilashga olib keladi. Masalan, qishloq joylarida quyosh energiyasi yoki shamol energiyasi bilan elektr ta'minotini yo'lga qo'yish aholining turmush darajasini oshirishga yordam beradi.

Geosiyosiy jihatdan ahamiyati

Yashil iqtisodiyotga o'tish mamlakatlarning geosiyosiy pozitsiyasini mustahkamlaydi. Energiya mustaqilligini ta'minlash, tabiiy resurslarni tejab ishlatish va ekologik toza texnologiyalarni rivojlantirish orqali mamlakatlar xalqaro maydonda raqobatbardoshligini oshiradi. Shuningdek, yashil iqtisodiyotga o'tish xalqaro moliyaviy institutlar va investorlarning qiziqishini jalb qiladi, bu esa mamlakatning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytiradi.

O'zbekiston uchun ahamiyati

O'zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlar uchun yashil iqtisodiyotga o'tish ayniqsa muhimdir. Mamlakatda tabiiy resurslarning cheklanganligi, atrof-muhit muammolari va iqlim o'zgarishining salbiy ta'sirlari yashil iqtisodiyotga o'tishni zarur qilmoqda. O'zbekiston hukumati qayta tiklanadigan energiya manbalarini rivojlantirish, energiya samaradorligini oshirish va atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha bir qator dasturlarni amalga oshirmoqda. Bu esa nafaqat ekologik muammolarni hal qilish, balki mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham katta hissa qo'shadi.

ESG tamoyillari va ularning ahamiyati

ESG (Environmental, Social, Governance) tamoyillari zamonaviy korporativ boshqaruv va investitsiyalarning asosiy yo'nalishlaridan biriga aylangan. Ushbu tamoyillar kompaniyalarning faoliyatini atrof-muhit, ijtimoiy mas'uliyat va yaxshi boshqaruv nuqtai nazaridan baholashga asoslangan. ESG tamoyillari nafaqat kompaniyalarning moliyaviy ko'rsatkichlarini yaxshilash, balki ularning ijtimoiy va ekologik ta'sirini ham kamaytirishga qaratilgan. Bu tamoyillar yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida muhim rol o'ynaydi va ularning ahamiyati tobora ortib bormoqda.

Atrof-muhit (Environmental)

Atrof-muhitni muhofaza qilish ESG tamoyillarining birinchi va eng muhim qismi hisoblanadi. Bu tamoyil kompaniyalarning tabiiy resurslarni tejab ishlatishi, chiqindilarni kamaytirishi va ekologik toza texnologiyalarni joriy etishini nazarda tutadi.

1. Tabiiy resurslarni tejab ishlatish: Kompaniyalar o'z faoliyatida suv, energiya va boshqa tabiiy resurslarni samarali ishlatishi kerak. Bu nafaqat xarajatlarni kamaytirish, balki atrof-muhitni muhofaza qilishga ham xizmat qiladi.

2. Karbon izini kamaytirish: Kompaniyalar o'z faoliyatida karbon chiqindilarini kamaytirish uchun choralar ko'rishlari kerak. Buning uchun qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish, energiya samaradorligini oshirish va transport tizimini yaxshilash kabi choralar ko'riladi.

3. Chiqindilarni qayta ishlash: Chiqindilarni qayta ishlash va qayta tiklash atrof-muhitni ifloslantirishni kamaytirishning muhim usuli hisoblanadi. Kompaniyalar chiqindilarni kamaytirish va ularni qayta ishlash bo'yicha strategiyalar ishlab chiqishlari kerak.

Ijtimoiy mas'uliyat (Social)

Ijtimoiy mas'uliyat ESG tamoyillarining ikkinchi qismi bo'lib, kompaniyalarning xodimlar, mijozlar va mahalliy jamoalar bilan munosabatlarini nazarda tutadi.

1. Xodimlar huquqlarini himoya qilish: Kompaniyalar xodimlarining huquqlarini himoya qilishi, ularning sog'lig'i va xavfsizligini ta'minlashi kerak. Bunga adolatli ish haqi, mehnat sharoitlarini yaxshilash va kasbiy tayyorgarlikni oshirish kiradi.

2. Mahalliy jamoalar bilan hamkorlik: Kompaniyalar o'z faoliyatida mahalliy jamoalarning manfaatlarini hisobga olishlari kerak. Bunga mahalliy aholining farovonligini oshirish, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalariga sarmoya kiritish kiradi.

3. Mijozlar huquqlarini himoya qilish: Kompaniyalar mijozlar huquqlarini himoya qilish, ularga sifatli mahsulot va xizmatlar ko'rsatishlari kerak. Bunga shaffoflik, adolatlik va mijozlar bilan ochiq muloqot kiradi.

Yaxshi boshqaruv (Governance)

Yaxshi boshqaruv ESG tamoyillarining uchinchi qismi bo'lib, kompaniyalarning boshqaruv tizimini nazarda tutadi. Bu tamoyil shaffoflik, mas'uliyat va qonun ustuvorligini ta'minlashga qaratilgan.

1. Shaffof

boshqaruv:

Kompaniyalar o'z faoliyati va moliyaviy holati haqida ochiq va shaffof ma'lumot berishlari kerak. Bu investorlar va boshqa manfaatdor tomonlarning ishonchini oshirishga xizmat qiladi.

2. Korrupsiyaga

qarshi

kurashish:

Kompaniyalar korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha qat'iy choralar ko'rishlari kerak. Bunga ichki nazorat tizimlarini yaxshilash va qonunlarga rioya qilish kiradi.

3. Mas'uliyatli

boshqaruv:

Kompaniyalar o'z faoliyatida mas'uliyatli boshqaruvni joriy etishlari kerak. Bunga strategik rejalar ishlab chiqish, risklarni boshqarish va manfaatdor tomonlarning huquqlarini himoya qilish kiradi.

ESG Tamoyillarining Ahamiyati

ESG tamoyillari kompaniyalarning barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ular kompaniyalarning moliyaviy ko'rsatkichlarini yaxshilash, ularning obro'sini oshirish va xalqaro investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatini beradi. ESG tamoyillariga rioya qiluvchi kompaniyalar investorlar va mijozlar tomonidan ko'proq ishonchga sazovor bo'ladi.

ESG tamoyillari zamonaviy korporativ boshqaruvning asosiy qismi hisoblanadi va ularning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Ushbu tamoyillar kompaniyalarning atrof-muhit, ijtimoiy mas'uliyat va yaxshi boshqaruv sohalaridagi faoliyatini baholashga asoslangan. ESG tamoyillarini qo'llash orqali kompaniyalar nafaqat o'z faoliyatini yaxshilash, balki jamiyat va atrof-muhit uchun ham ijobiy ta'sir ko'rsatish imkoniyatiga ega bo'ladi. O'zbekistonda ESG tamoyillarini joriy etish yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida muhim rol o'ynaydi va mamlakatning barqaror rivojlanishiga katta hissa qo'shadi.

O'zbekistonda ESG tamoyillarini joriy etish

O'zbekistonda ESG (Environmental, Social, Governance) tamoyillarini joriy etish yashil iqtisodiyotga o'tish va barqaror rivojlanishni ta'minlash yo'lida muhim qadam hisoblanadi. Mamlakatda ESG tamoyillarini qo'llash nafaqat ekologik muammolarni hal qilish, balki iqtisodiy samaradorlikni oshirish, ijtimoiy adolatni ta'minlash va korporativ boshqaruvni yaxshilash imkoniyatlarini beradi. O'zbekiston hukumati va biznes jamoatchiligi ESG tamoyillarini qo'llash bo'yicha bir qator ishlarni amalga oshirmoqda, ammo bu jarayon hali bosqichma-bosqich rivojlanayotganligi sababli, uni yanada kengaytirish va chuqurlashtirish zarur.

Hukumatning ESG tamoyillarini qo'llab-quvvatlovchi choralari

O'zbekiston hukumati ESG tamoyillarini qo'llashni rag'batlantirish va ularni amalga oshirish uchun qonuniy va institutsional bazani yaratish bo'yicha bir qator ishlarni amalga oshirmoqda.

qonuniy bazani takomillashtirish:

O'zbekistonda atrof-muhitni muhofaza qilish, energiya samaradorligi va qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanishni rag'batlantiruvchi qonunlar qabul qilinmoqda. Masalan, "Atrof-muhitni muhofaza qilish to'g'risida"gi qonun va "Qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanishni rag'batlantirish to'g'risida"gi qonunlar ESG tamoyillarini qo'llash uchun asos yaratadi.

Korrupsiyaga qarshi kurashish va shaffof boshqaruvni ta'minlash bo'yicha qonunlar ham ESG tamoyillarini qo'llashda muhim rol o'ynaydi.

Davlat dasturlari va strategiyalari:

O'zbekiston hukumati "Yashil iqtisodiyotga o'tish konsepsiyasi"ni qabul qilib, u orqali yashil texnologiyalarni joriy etish, atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror rivojlanishni ta'minlashga qaratilgan choralar ko'rishni rejalashtirmoqda.

2030-yilgacha Barqaror Rivojlanish Maqsadlari"ni amalga oshirish bo'yicha milliy strategiya ham ESG tamoyillarini qo'llashda muhim yo'nalishlarni belgilab beradi.

Xalqaro hamkorlik:

O'zbekiston Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Jahon banki, Xalqaro moliya korporatsiyasi (IFC) kabi xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda ESG tamoyillarini qo'llash bo'yicha loyihalar va dasturlarni amalga oshirmoqda. Bu loyihalar orqali mamlakatda ESG tamoyillarini qo'llash bo'yicha bilim va tajriba almashinuvi ta'minlanadi.

Biznes Sektorida ESG Tamoyillarini Qo'llash

O'zbekistonda biznes sektori, ayniqsa yirik korxonalar va banklar, ESG tamoyillarini qo'llash bo'yicha bir qator ishlarni amalga oshirmoqda.

Korporativ hisobotlar va shaffoflik:

Ko'plab yirik korxonalar va banklar ESG tamoyillariga muvofiq hisobotlar tayyorlashni boshladilar. Bu hisobotlar orqali ularning atrof-muhit, ijtimoiy mas'uliyat va boshqaruv sohalaridagi faoliyati ochiq va shaffof tarzda aks ettiriladi.

Masalan, O'zbekistonning ayrim banklari va korxonalari Global Reporting Initiative (GRI) standartlariga muvofiq hisobotlar tayyorlashni boshladilar.

Yashil investitsiyalar:

O'zbekistonda yashil investitsiyalarni rag'batlantirish bo'yicha ishlar olib borilmoqda. Banklar va moliya institutlari qayta tiklanadigan energiya loyihalari, energiya samaradorligi va atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan loyihalarga kreditlar ajratmoqda.

Masalan, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan qabul qilingan "Yashil iqtisodiyotga o'tish konsepsiyasi" yashil investitsiyalarni rag'batlantirishga qaratilgan.

ijtimoiy mas'uliyat loyihalari:

Ko'plab korxonalar ijtimoiy mas'uliyat loyihalarini amalga oshirmoqda. Bunga xodimlar huquqlarini himoya qilish, mahalliy jamoalarning farovonligini oshirish va ta'lim sohasidagi loyihalar kiradi.

masalan, O'zbekistonda ayrim yirik korxonalar mahalliy maktablar va sog'liqni saqlash muassasalarini qurish va ta'mirlash, shuningdek, stipendiya dasturlarini amalga oshirish orqali ijtimoiy mas'uliyatni namoyon qilmoqda.

ESG Tamoyillarini Joriy Etishda Qiyinchiliklar

O'zbekistonda ESG tamoyillarini joriy etish jarayoni hali bosqichma-bosqich rivojlanayotganligi sababli, bir qator qiyinchiliklar mavjud:

ma'lumotlar va bilim yetishmasligi:

to'plab korxonalar ESG tamoyillari haqida yetarlicha ma'lumotga ega emas va ularni qanday qo'llashni bilmaydi. Bu esa ESG tamoyillarini amalga oshirishni sekinlashtiradi.

moliyaviy resurslarning cheklanganligi:

SG tamoyillarini qo'llash uchun qo'shimcha moliyaviy resurslar talab qilinadi. Ayrim korxonalar, ayniqsa kichik va o'rta biznes uchun, bu xarajatlarni qoplash qiyin bo'lishi mumkin.

monitoring va nazoratning yetishmasligi:

SG tamoyillarini qo'llashni monitoring qilish va nazorat qilish uchun etarli mexanizmlar mavjud emas. Bu esa tamoyillarning samaradorligini baholashni qiyinlashtiradi.

Kelajakdagi Yo'nalishlar

O'zbekistonda ESG tamoyillarini joriy etishni yanada kengaytirish va chuqurlashtirish uchun quyidagi choralar ko'rilishi kerak:

ta'lim va targ'ibot ishlarini kuchaytirish:

SG tamoyillari haqida korxonalar va jamoatchilikni o'qitish va ularning ahamiyatini tushuntirish zarur. Buning uchun seminarlar, treninglar va ommaviy axborot vositalarida targ'ibot ishlari olib borilishi kerak.

moliyaviy rag'batlantirish mexanizmlarini joriy etish:

SG tamoyillarini qo'llaydigan korxonalarga soliq imtiyozlari, subsidiyalar va boshqa moliyaviy rag'batlantirishlar berish ularni ushbu tamoyillarni qo'llashga undashi mumkin.

monitoring va hisobotlash tizimini yaratish:

SG tamoyillarini qo'llashni monitoring qilish va hisobotlash uchun yagona tizim yaratish zarur. Bu esa tamoyillarning samaradorligini baholash va ularni yanada takomillashtirish imkoniyatini beradi.

Xulosa

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga o'tish va ESG tamoyillarini joriy etish mamlakatning barqaror rivojlanishi uchun muhim qadam hisoblanadi. Aksiyadorlik jamiyatlari va mas'uliyati cheklangan jamiyatlarning ushbu tamoyillarga rioya qilishi nafaqat ularning o'z faoliyatini yaxshilash, balki mamlakat iqtisodiyotining yashil yo'nalishga o'tishiga ham katta hissa qo'shadi. Yashil iqtisodiyotga o'tish jarayoni uzoq muddatli va murakkab bo'lsa-da, u O'zbekistonning kelajagi uchun muhim imkoniyatlar yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.o'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yashil iqtisodiyotga o'tish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi qarori, 2021 yil.
- 2.united Nations Development Programme (UNDP). (2020). Sustainable Development Goals and Green Economy.
- 3.world Bank. (2021). ESG Principles and Their Role in Corporate Governance.
- 4.o'zbekiston Respublikasi Atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi. (2022). Atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror rivojlanish bo'yicha hisobotlar.
- 5.global Reporting Initiative (GRI). (2020). Sustainability Reporting Standards.
- 6.o'zbekiston Respublikasi Qonun chiqaruvchi palatasi. (2020). "Aksiyadorlik jamiyatlari to'g'risida"gi qonun.
- 7.international Finance Corporation (IFC). (2019). ESG Practices in Emerging Markets.

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND GREEN ECONOMY MANAGEMENT IN UZBEKISTAN: CHALLENGES AND FUTURE PROSPECTS

Nishonova Mavluda Shukhratjon qizi

Master's student of Samarkand Institute of Economics and Service

Abstract: *This article explores the integration of Artificial Intelligence (AI) into Uzbekistan's green economy management, focusing on its potential to enhance sustainability and resource efficiency. As Uzbekistan transition towards a green economy, AI-driven solutions can play a transformative role in optimizing energy consumption, waste management, and agricultural efficiency. However, challenges such as limited AI infrastructure, regulatory gaps, and*